

Kijken moet je leren!

Els Barents

Zo op het oog is het goed gesteld met de fotografie in Nederland. Er zijn drie fotomusea en een dito instituut met een herkenbaar profiel, twee fotofestivals met een zekere internationale faam, verschillende galeries en heel wat fotografen die zowel binnen als buiten de landsgrenzen naam hebben gemaakt. Dan zijn er, al van oudsher, de verschillende musea met een meer of minder actief tentoonstellingsprogramma en verzamelbeleid, waarvan het Stedelijk Museum, Museum Boijmans Van Beuningen en het Groninger Museum de grootste collecties hebben. Daarnaast kent Nederland tal van actieve stadsarchivarissen die een fotocollectie beheren, met het gemeentearchief van Amsterdam aan kop. En, zo er voorsnog geen professoraat is voor de opleiding tot fotohistoricus, dan is er wel de postacademiale opleiding voor fotografen in Breda.

Vergeleken met enkele decennia geleden, toen de hierboven geschetste infrastructuur nog maar gedeeltelijk was gerealiseerd, lijkt dit heel wat. In volgorde van anciënniteit zijn de drie fotomusea het Nationaal Fotomuseum in Rotterdam, Huis Marseille in Amsterdam en het GEM in Den Haag, alle met een tentoonstellingsprogramma en een collectie. Het Foam in Amsterdam heeft geen collectie en concentreert zich uitsluitend op het expositiewerk. Het kenmerk van deze vier is dat ze zijn ontstaan uit de dynamiek van het fotoveld. Al profileert de een zich wat musealer dan de ander, of liggen hier en daar de relaties met de gedrukte media wat meer voor de hand, ondanks de verschillende beleidslijnen is er uiteindelijk een gezamenlijk belang. Dit komt kort gezegd neer op het tonen van fotografie als een spiegel van de wereld én als een kunstvorm op zichzelf. Deze ogenschijnlijke tweedeling tussen engagement en kunst heeft echter in het verleden meermaals bewezen geen absolute scheiding der geesten te zijn. Dat is er vermoedelijk ook de oorzaak van dat beide takken van sport moeiteloos door elkaar heen worden gebruikt.

Op de keper beschouwd oogt de museale fotografie dan ook als een zeer levendig veld. Het is mediamiek, het heeft over het algemeen een goede nieuws- en actualiteitswaarde, over bezoekersaantallen valt niet te klagen en het terrein blijkt gezien de verschillende thema's en exposities die onder de aandacht worden gebracht, groot genoeg om verschillende spelers naast elkaar te kunnen verdragen. Voor het eerst in decennia klagen fotografen beduidend minder over het gebrek aan tentoonstellingslocaties. Het viertal is zelfs zo hard aan het werk, dat de tijdelijke sluiting van de oude spelers op fotogebied, het Rijksmuseum en de in het

Post CS op fotografiegebied wat teruggetrokken positie van het Stedelijk Museum, nauwelijks gaten lijkt te hebben geslagen, althans ten aanzien van het Nederlandse veld. De overheid formuleert op dit moment dan ook bijzonder weinig gedachten over de fotografie, die zij doorgaans ziet als een onderdeel van het zogeheten media-beleid. Van enige afstand gezien verkeert het fotoveld op het beleidsmatige en institutionele vlak inderdaad in rustig vaarwater. Dit in flagrante tegenstelling tot de Nederlandse televisiemakers, die in deze overheidsvisie deel uitmaken van dezelfde mediapool. Dat het paasakkoord van CDA, VVD en D66 aan deze laatste structuren van het oude zuilensysteem lijkt te morrelen, betekent dat ook televisiemakers uiteindelijk als cultuurdragers worden beschouwd.

Minder rooskleurig

Toch zijn er ook voor de fotografie minder rooskleurige vooruitzichten. Op het gevaar af dat de door mij gesignaleerde pijnpunten simpelweg zullen worden opgevat als een verlanglijstje voor wat er allemaal nog aan het paradijs ontbreekt, zou ik de overheden, fondsen en sponsors hier willen voorhouden om niet bij de eerste successen van een zich professionaliserend veld achterover te gaan leunen, teneinde vervolgens de hand welwillend aan andere beginners te kunnen reiken. De democratisering en subsidiëring van de Nederlandse cultuur lijken het blikveld zozeer te hebben vernauwd dat men zich in hoofdzaak om de basisvoorzieningen lijkt te bekommeren. De professionals moeten maar zien hoe ze met vallen en opstaan verder omhoog kunnen klunen.

Waar het de fotografie namelijk aan ontbreekt, zijn de middelen om maatschappelijk breder te kunnen integreren – ja, werkelijk! Zo is er geen discussie over het belang van fotografie voor het onderwijs. Het cultuuronderwijs beperkt zich tot een vrij obligaat rijtje

grote namen met dito afbeeldingen, dat zo ongeveer bij Karel Appel ophoudt. Een fotograaf kom je er nooit tegen. De fotografie bevindt zich in vergelijking met de beeldende kunst vaak in de eerste fasen en vormen van het zien en verbeelden, het o zo creatieve grensgebied tussen realiteit en abstractie. Daarom is fotografie bijzonder geschikt om kinderen te leren kijken. Maar dat idee is naar de achtergrond gedrukt door de monomane discussie over kunst versus fotografie. Evenzo wordt het leren kijken naar en reflecteren op wat beelden of afbeeldingen te zeggen hebben, niet aan de staat, maar aan de straat overgelaten.

Dat is met het literatuuronderwijs wel anders. Waarom worden die twee niet meer aan elkaar gekoppeld? Fotografie en literatuur lenen zich bij uitstek om meningsvorming en kwaliteitszin te ontwikkelen. Het zijn onmisbare waarden voor de bewust levende burgers; ook, of liever juist in het huidige Europa. Wat hebben we aan een cultuur als die niet deel uitmaakt van de zich een beeld en een mening vormende mens? Of omgekeerd: wat betekent een samenleving in cultureel opzicht als de middelen om die cultuur te kunnen begrijpen en beoordelen niet worden aangeleerd?

Mijn grote vrees dat ook exposities zo langzamerhand louter tot consumptiegoederen gerekend zullen gaan worden, wordt al op verschillende manieren bevestigd. Museaal gezien is het de ver achterlopende collectievorming die zorgen baart. Van al het getoonde wordt werkelijk zo weinig verzameld, dat de koppeling tussen beide, de veel geroemde laboratoriumfunctie ervan, geen enkele rol meer lijkt te spelen. En dan zijn het nog vooral de bedrijfscollecties die substantieel werk van, vreemd genoeg, hoofdzakelijk Nederlandse fotografen verzamelen. Weliswaar wordt de fotografie in die collectieprofielen zeer zorgvuldig gewogen en bekeken, om uiteindelijk als kunst geselecteerd en verzameld te worden. Maar van wat er

Els Barents

is kunsthistoricus en directeur van Huis Marseille, stichting voor fotografie in Amsterdam

internationaal wordt gemaakt, is binnen de landsgrenzen maar bitter weinig terug te vinden. Lacunes op dit terrein zouden voor redelijke bedragen kunnen worden ingevuld, maar dat wordt slechts heel, heel summier in praktijk gebracht. Alle erfoegdiscussies ten spijt, is de fotografie in die gremia nog niet ontdekt.

Een ander ongunstig voorteken is het hoge trendy gehalte dat niet alleen de kunsten, maar ook de fotografie is binnengeslopen. Sinds onder het mom van vraag en aanbod de bezoekersaantallen en de kijkcijfers als een paard van Troje in museaal Nederland zijn binnengehaald, is de uitdaging om moeilijker wegen in te slaan verdwenen. Nu loopt het wat de bezoekersaantallen betreft doorgaans wel los met de fotomusea en aanverwanten. Al blijft het noodzakelijk om de bezuinigende politiek met mooie cijfers om de oren te slaan, het is tegelijk doodzonde dat jongere generaties fotografen en zelfs *midcareers* niet door kunnen groeien naar een volwassen, uitgewogen positie door de naar mijn smaak té gemakkelijke consumptie van grote namen. De jongere generaties worden in ieder geval veel te lang betiteld als aanstormend talent.

Ook voor de musea gaat deze vlieger op. Meer dan opvoeders in de goede smaak, meer dan filters van het vele, zijn musea ook provocateurs van het betekenisvolle beeld. Wat het spanningsveld tussen een foto en het publiek ook is, uiteindelijk willen fotografen indruk maken met hun beeldinterpretatie en vormen-taal, ze willen simpelweg iconen maken en het kijken leren. En gelijk hebben ze, exposities horen niet tot de kansspelen. Al heeft de ontzuiling achteraf misschien aan de museale cultuur wel de allergrootste schade toegebracht. Met als boeman niet de moderniteit, maar de massale vervlakking.